

Landsforeningen - We Shall Overcome

Bruker- og interesseorganisasjon for menneskerettigheter, selvbestemmelse og verdighet innen psykisk helse

Stiftelsesår: 1968 / Org.nr.: 980 334 597

post@wso.no – www.wso.no

Hørings svar NOU 2020.5 Likhet for loven

WSO – We Shall Overcome er en bruker og interesseorganisasjon for menneskerettigheter, selvbestemmelse og verdighet innen psykisk helse. Vi gir likepersonrådgivning, men vi har ikke tilbud om juridisk rådgivning og har ikke økonomiske ressurser til det selv om behovet er stort. Vi mottar mange henvendelser som omhandler tvang i psykisk helsevern, og tilgrensende temaer. Vi kontaktes av medlemmer og andre som opplever overgrep, tvang og menneskerettighetsbrudd i psykisk helsevern.

Vi ser at det er et stort udekket behov for juridisk rådgivning og rettshjelp på dette området. Det finnes ikke et rettighetscenter/ lavterskeltilbud som ivaretar tvangssaker og brudd på menneskerettighetene i psykisk helsevern, dette er noe vi har etterlyst i flere ti-år. Det er et problem at det ikke er et sted vi kan henvise videre til hvor de kan få juridisk rådgivning av god kvalitet. Det er også vanskelig mange steder å finne advokater som har god kompetanse på dette feltet og faktisk er villig til å kjempe for klientens interesser. WSO har derfor med interesse lest dissensen fra Cathrine Moksness, og hennes særuttalelse.

Organisering av rettshjelp

Vi er enig med Moksness i at flertallets forslag vil ha begrenset effekt på det udekkede rettshjelpsbehovet for særlig utsatte grupper. Det er viktig å se på organiseringen fra et videre perspektiv enn kun dagens advokatbaserte modell, og vi støtter Moksness i at det bør utarbeides en mer samlet politikk som også inkluderer andre offentlige problemløsningstilbud/ ikke kommersielle rettshjelpstilbud. Vi mener en utredning med et mer åpent utgangspunkt ville kunne avdekket mer av hvor problemene/ hullene i rettshjelpstilbudet finnes, både det Moksness selv tar frem og også der hvor det tilsynelatende er dekket av dagens ordning men ikke fungerer tilfredsstillende i praksis.

Vi deler Moksness sin bekymring for at rettsikkerheten til sårbare grupper ikke nødvendigvis ivaretas best gjennom en direkte videreføring av dagens system og organisering. Hun beskriver viktige problemområder som vi kan gjenkjenne fra vårt arbeid, som vi ikke kan se at er ivare tatt i flertallets forslag. Særlig behovet for lavterskel juridisk rådgivning og oppbygging av kompetansemiljøer på vårt felt er viktig for vår gruppe.

Vi mener allikevel at det er viktig med retten til fritt å velge egen advokat. Etter vår erfaring er kvaliteten på advokathjelp som gis etter særreglene i tvisteloven § 36 svært varierende. Noen advokater synes å ha tettere samarbeid med sykehuset enn med klienten, og ser ut til å

ha en forståelse av egen rolle mer som enn megler enn som en forsvarer av klientens rettigheter. Det er også få som har kompetanse på menneskerettigheter. Som nevnt i utredningen varierer tidsbruken mye, og der noen advokater gir god hjelp kan andre ha en samlebåndsmåtenhet.

Vi mener flertallsutredningen burde svart bedre på de utfordringen Moksnes presenterer, og at en blandingsmodell ville ivarett flere hensyn.

Kommentarer er til flertallets forslag

En endring i rettshjelploven er på overtid, særlig de økonomiske vilkårene, og vi ser flere store forbedringer i det foreliggende forslaget. Våre kommentarer knytter seg hovedsakelig til områder vi mener ikke er dekket godt nok.

Egenandel

Vi støtter i utgangspunktet forslaget om en tilpasset egenandel, men er usikre på om forslaget tar høyde for de reelle problemene i forhold til personlig betalingsevne. Vi er ikke enig med utvalget i at deres modell fører til at «alle har mulighet til å prioritere rettshjelp», det fremstår virkelighetsfjernt i forhold til enkelte grupper.

Mange har en økonomi som er helt på marginene, og en liten forskjell i egenandel vil kunne være nok til at man ikke tør å ta sjansen på å oppsøke rettshjelp. Behovet for forutsigbarhet når hver hundrelapp teller gjør at det er viktig å enkelt kunne forutsi sin egen egenandel. Det er derfor avgjørende med en enkelt tilgjengelig kalkulator.

Utgifter til bolig er enormt forskjellig ut i fra hvor i landet du bor, og tilsvarende muligheten for å finne rimeligere bolig. I Oslo ligger fks. også kommunale boliger nært opp til vanlig markedspris. Vi er bekymret for at høye boligutgifter som ikke tas høyde for i beregning av egenandel vil kunne føre til en utilsiktet forskjellsbehandling i muligheten til å kunne få nødvendig rettshjelp. En trygg og forutsigbar bolig i rimelig standard er et basalbehov, ikke et luksusbehov, og bør ikke påvirke muligheten til å kunne få rettshjelp. To personer med lik inntekt, uten forsørgeransvar, vil allikevel kunne ha svært forskjellig reell mulighet for å betale egenandel.

Innslaget til å betale egenandel bør settes mye høyere enn 1G, og kunne vurderes/frafalles i forhold til reell betalingsevne når grunnleggende utgifter til basalbehov er dekket.

Det bør ikke være ett premiss for ny rettshjelp at egenandelen er betalt, manglende betalingsevne beror ikke nødvendigvis på at man ikke prioriterer eller vil betale, og vil i noen tilfeller også henge sammen med manglende rettshjelp.

Flytte rettshjelp uten behovsprøving til særlovene.

Vi er ikke enig i at deler av rettshjelpen bør flyttes til respektive særlover. Vår erfaring med lov om psykisk helsevern tilsier at særlovgivning fører til at det utvikles andre/ lavere standarder for rettsikkerhet. All rettshjelp bør være samlet i samme lov, og heller ha henvisninger i de respektive lovverkene. At man har rett på rettshjelp uten behovsprøving utelukker ikke at man kan ha behov for rettshjelp med behovsprøving innenfor samme sakskompleks.

Lovene i seg selv er sjelden første stedet en som enkeltperson går for å finne informasjon, så tilgjengelighet må uansett sikres ved en mer lettfattelig informasjonskanal enn selve loven.

Prioriterte rettsområder

Vi mener saker om Likestilling og Diskriminering må tas inn som et prioritert rettsområde, og tilsvarende saker om helserettigheter, opplæring og vergemål. Vi viser til høringssvar fra Norsk Forbund for Utviklingshemmede og FFO på dette temaet, som vi støtter.

Retts hjelp i saker utenfor de prioriterte områdene

Vi støtter forslaget om utvidelse av skjønnsbestemmelsen. Dagens snevre ordning fører til at saker av stor prinsipiell betydning ikke kommer til domstolene.

Brudd på menneskerettighetene

Noe av den praksisen som foregår innenfor psykisk helsevern er klart i strid med internasjonale menneskerettigheter, selv om det (tilsynelatende) er innenfor norsk lov. Vi viser blant annet til WSOs skygge-rapport til CRPD-komiteen, og CRPD komiteens anbefalinger til Norge (2019), samt ØSK-komiteens anbefalinger til Norge (2020). Det er allikevel forsvinnende få saker som kommer opp og blir vurdert av domstolene. Vi mener at når saker omhandler anførsler om brudd på menneskerettighetene har dette stor betydning også utover den enkelte sak, og det vil være viktig at dette kan dekkes av fri retts hjelp.

Vi vil også påpeke noen typer saker som omhandler tvang etter psykisk helsevernloven men som ikke dekkes av tvisteloven kapittel 36.

Saker om tvangsmedisinering etter PHVL§ 4-4.

Tvangsmedisinering er et av de mest inngripende tvangstiltakene, med store og langvarige konsekvenser for den som utsettes for det. Etter endring i 2017 har man rett på 5 timer retts hjelp ved klage på tvangsmedisinering etter PHVL§ 4-4 til fylkesmannen. Hvis man får avslag på klage hos fylkesmannen er det ikke mulig å klage saken videre til tingretten. Dette fører til at det i realiteten ikke behandles saker om tvangsmedisinering i domstolen.

Hvis man klager på vedtak etter PHVL§3-3 (tvangsinnleggelse) kan saken ankes til tingretten og lagmannsretten. Tvangsmedisinering vil kunne være et tema, men dom vil være på opphevelse av § 3-3, ikke §4-4. Det fins saker hvor pasienten av forskjellige grunner ikke ønsker å klage på §3-3. Det kan eksempelvis være fordi man selv ser behovet for å være innlagt, men ikke vil ikke tvangsmedisineres, eller at muligheten for å vinne frem på opphevelse av §3-3 synes liten, da det er få saker som vinner frem. Man kan allikevel ha stor rettslig interesse av å klage på § 4-4 for å oppheve/ hindre tvangsmedisinering.

Også saker som gjelder alvorlige tvangsinngrep som skjerming og beltelegging faller utenfor ordningen.

Disse sakene er da henvist til sivilrettslig prosess, uten fri retts hjelp uten behovsprøving. Dette kan ta mange år, og med stor økonomisk risiko for personen, og det er så langt vi kjenner til ikke ført saker om tvangsmedisinering for domstolen.

Dette gjør også at det ikke foreligger rettspraksis som kan sette rettslig standard for behandling av klagesaker etter PHVL § 4-4. Det er gjennomgående dårlig begrunnede avslag i klagebehandling på tvangsmedisinering av fylkesmannen, noe også Sivilombudsmannen har påpekt.

Å få prøvd saken etter at tvangen er opphørt

Når en sak om kontrollkommisjonens opprettholdelse av PHVL § 3-3 ankes til tingretten skjer det jevnlig at saken trekkes fra sykehuset (tvangsvedtaket oppheves) rett før saken skal til behandling i retten. Automatisk vil da personen miste «rettslig interesse» og saken avvises av domstolen. Personen kan allikevel være i stor risiko for å bli underlagt en ny frihetsberøvelse rett etterpå. Det er langt i fra alle saker at en utenomrettslig løsning er det beste for personen.

Retten til å få prøvd saken for retten må gjelde også etter at tvangen er opphørt.

Det er viktig når en urett er begått å få sin sak vurdert i domstolen, både for enkeltpersonen og for å sette standard for hva legene kan gjøre innenfor loven. Det kan ofte være vanskelig å ta opp en kamp mot krenkelsene du utsettes for mens man fortsatt er innlagt.

Oslo 23.11.20

Mette Ellingsdalen

Leder WSO - We Shall Overcome